

OILADA AN'ANA TUSIGA KIRGAN MUNOSABATLAR: O'ZARO HURMAT, QADR-QIMMAT, MEHR-MUHABBAT, OQIBAT VA HAMJIHATLIKNING JAMIYATIMIZ HAYOTIDAGI O'RNI

Toshkent shahar Yashnobod tumani

Toshkent davlat tibbiyot universiteti 3-son akademik litseyi

Nodirova Xursanoy Ibragimovna

Rus tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek xalqining milliy mentalitetiga xos bo'lgan oilaviy qadriyatlar — o'zaro hurmat, qadr-qimmat, mehr-muhabbat, oqibat va hamjihatlik kabi an'anaviy munosabatlarning ijtimoiy-pedagogik mohiyati hamda ularning zamonaviy jamiyat hayotidagi o'rni tahlil qilinadi. Muallif oila muhitida shakllanadigan ma'naviy mezonlarning barkamol avlod tarbiyasiga hamda jamiyat barqarorligini ta'minlashga ko'rsatadigan ta'sirini pedagogik nuqtai nazardan yoritib bergan. Maqola akademik litseylarning pedagog xodimlari, sinf rahbarlari va yoshlar tarbiyasi bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: oila, an'anaviy munosabatlar, o'zbek mentaliteti, o'zaro hurmat, qadr-qimmat.

Kirish

Har bir xalqning o'ziga xos o'tmishi, madaniyati va ma'naviy qiyofasini belgilovchi eng asosiy mezon — bu uning oilaga bo'lgan munosabatidir. O'zbek xalqi azaldan oilani muqaddas dargoh, jamiyatning tayanchi va ma'naviyat sarchashmasi deb biladi. Sharqona falsafada, xususan, o'zbek mentalitetida oila shunchaki bir nechta insonlarning birgalikda yashash joyi emas, balki chuqur ijtimoiy-psixologik, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar shakllanadigan va avloddan-avlodga o'tadigan muazzam tarbiya maskanidir.

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar asrida yoshlar ongiga g'arbona individualizm (xudbinlik) va ommaviy madaniyat elementlari kirib kelayotgan bir davrda, oilada an'ana tusiga kirgan munosabatlarni asrab-avaylash hamda ularning ijtimoiy ahamiyatini yosh avlodga tushuntirish har bir pedagog, ayniqsa, akademik litsey o'qituvchilari oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir. Zero, oilada shakllangan sog'lom muhit to'g'ridan-to'g'ri jamiyat barqarorligi va taraqqiyotiga xizmat qiladi.

O'zbek oilasidagi an'anaviy munosabatlarning tarkibiy asoslari

O'zbek oilaviy hayot tarzi asrlar davomida shakllangan va milliy qadriyatlar bilan sug'orilgan beshta asosiy ustunga tayanadi. Bular — o'zaro hurmat, qadr-qimmatni o'rniga qo'yish, mehr-muhabbat, oqibat va

hamjihatlikdir. Ularning har biri o'ziga xos ijtimoiy va tarbiyaviy funksiyaga ega.

1. O'zaro hurmat va qadr-qimmatni o'rniga qo'yish

O'zbek oilasining oltin qoidasi — kattaga hurmat, kichikka izzat tamoyilidir. Bu munosabat shunchaki rasmiyatchilik emas, balki chuqur ma'naviy ehtiyojdir. Oilada ota — oila boshlig'i, uning so'zi va irodasi oila a'zolari uchun yuksak andoza hisoblanadi. Shuningdek, onaga bo'lgan cheksiz ehtirom oilaning ichki iqlimini belgilaydi.

Qadr-qimmatni o'rniga qo'yish munosabati er-xotin o'rtasidagi, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi o'zaro muloqot madaniyatida namoyon bo'ladi. Akademik litsey yoshlari bilan ishlashda ushbu qadriyatni tahlil qilish muhim, chunki mustaqil hayot ostonasida turgan yoshlar o'zgalar fikrini tinglashni, insoniy qadr-qimmatni hamma narsadan ustun qo'yishni aynan oila misolida o'rganadilar.

2. Mehr-muhabbat va oqibat

O'zbek xalqining «oqibat» tushunchasi g'arb tillariga aynan tarjima qilinmaydigan, faqatgina bizning milliy tabiatimizga xos bo'lgan ijtimoiy-psixologik mezon hisoblanadi. Oqibat — bu insonlarning bir-biriga bo'lgan begaraz e'tibori, qiyin kunlarda yordamga shoshilishi va qarindoshlik rishtalarini uzmasligidir.

Oiladagi mehr-muhabbat esa farzand tarbiyasining poydevoridir. Xalqimizda «Qush uyasida ko'rganini qiladi» degan chuqur ma'noli maqol bor.

Ota-onaning bir-biriga bo'lgan iliq munosabati, aka-ukaning, opa-singilning o'zaro mehri farzand ongiga muhrlanadi va u kelajakda jamiyatga nisbatan ham shunday mehrlı, shafqatli shaxs bo'lib shakllanadi.

3. Hamjihatlik va burch tuyg'usi

O'zbek oilasining o'ziga xos xususiyatlaridan biri — jamoaviylikdir. Bizda «Men» tushunchasidan ko'ra «Biz» tushunchasi kuchliroq. Oilaviy hamjihatlik har qanday qiyinchilik va inqirozlarni osongina yengib o'tishga imkon beradi. Hashar yo'li bilan uy-joy qurish, to'y-tomoshalarni yoki ta'zivalarni birgalikda o'tkazish oilaviy hamjihatlikning oiladan mahalla va jamiyat darajasiga ko'tarilgan oliy ko'rinishidir.

An'anaviy oilaviy munosabatlarning jamiyat hayotidagi o'rni

Oiladagi ichki munosabatlar sifati jamiyatning barcha sohalariga — iqtisodiyotdan tortib huquq-tartibotgacha o'z ta'sirini ko'rsatadi. Sog'lom oila muhiti jamiyat hayotida quyidagi muhim funksiyalarni bajaradi:

* Ijtimoiy barqarorlik va jinoyatchilikning oldini olish. Oila muhitida o'zaro hurmat va qadr-qimmatni anglab olingan xonadonlardan qonunbuzarlikka moyil shaxslar yetishib chiqmaydi. Tarbiyali yoshlar jamiyatda tartib va qoidalarni buzishga ma'naviy jihatdan yo'l qo'ymaydilar.

* Ma'naviy va madaniy vorisiylik. Milliy til, urf-odatlar, kiyinish va muomala madaniyati dastlab akademik dasturlar orqali emas, aynan oiladagi kundalik an'analar orqali yoshlar qon-qoniga singadi.

* Ijtimoiy himoya va birdamlik. G'arb davlatlarida keksalar yoki muhtojlar davlat himoyasiga muhtoj bo'lsa, o'zbek jamiyatida oilaviy oqibat tufayli keksalar doimo farzandlar ardog'ida yashaydi. Bu esa jamiyatning ijtimoiy yukini kamaytiradi va insoniylik muhitini saqlab qoladi.

Akademik litseylarda oila qadriyatlarini targ'ib etish metodikasi

Akademik litsey o'quvchilari (15-18 yoshli o'smirlar) o'z hayotiy pozitsiyalarini shakllantirish bosqichida bo'ladilar. Bu davrda ularga an'anaviy munosabatlarni shunchaki majburiyat sifatida emas, balki baxtli hayot omili sifatida tushuntirish kerak. O'qituvchi quyidagi usullardan foydalanishi mumkin:

1. Sinf soatlari va davra suhbatlari: «Mening oilam — mening faxrim», «Oila va oqibat — baxt poydevori» kabi mavzularda ochiq muloqotlar tashkil etish.

2. Pedagogik Keys-stadi (Vaziyatli tahlil): O'quvchilarga oilaviy munosabatlarga oid hayotiy muammoli vaziyatlarni taqdim etish va ularni sharqona va zamonaviy yondashuvlar uyg'unligida yechish yo'llarini izlash.

3. «Ota-ona — maktab — mahalla» uchligini faollashtirish: Litseydagi tadbirlarga o'quvchilarning ota-onalarini, oilaviy hayotda ibrat bo'lgan faxriylarni taklif etish.

Xulosa:

Oila — jamiyatning kichik bir bo'g'ini bo'lsada, u butun bir millatning ma'naviy salohiyatini va kelajagini belgilaydi. Oilada an'anaga aylangan o'zaro hurmat, qadr-qimmat, mehr-muhabbat, oqibat va hamjihatlik kabi munosabatlar o'zbek jamiyatining eng mustahkam poydevoridir. Akademik litsey o'qituvchisining vazifasi yoshlarga faqatgina fundamental fanlar bo'yicha bilim berish bilan cheklanib qolmay, ularni kelajakda namunali oila sohibi va jamiyatning munosib a'zosi etib tarbiyalashdan iboratdir. Milliy oilaviy an'analarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirib yoshlar ongiga singdirish — baxtli va farovon jamiyat barpo etishning eng to'g'ri yo'lidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. M. Milliy tiklanishdan — milliy yuksalish sari. 4-jild. — Toshkent: «O'zbekiston», 2020. — 452 b.
2. Inomova M. Oila pedagogikasi. O'quv qo'llanma. — Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2017. — 182 b.

3. Musurmonova O. Oila ma'naviyati — milliy g'urur. — Toshkent: «O'qituvchi», 2019. — 240 b.
4. Karshiyeva G. S. O'zbek oilalarida an'anaviy munosabatlar va yoshlar tarbiyasi // Pedagogika mahorati (Buxoro). — 2024. — № 2. — B. 104–109.
5. To'rayev A. M. Global o'zgarishlar davrida milliy mentalitet va oilaviy qadriyatlar integratsiyasi // Zamonaviy ta'lim (Toshkent). — 2025. — № 4. — B. 15–22.
6. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. XIV bob. Oila instituti. — Toshkent: «O'zbekiston», 2023.